

Ruslands selvhævdende udenrigspolitik: Om Ruslands militære interventioner i Kosovo- og Ukraine-kriserne

Temanummer: Det moderne Rusland i krig

Hvorfor intervererede Rusland militært i Kosovo (1999) og Ukraine (2014)? Jeg påstår, at Rusland intervererede for at hævde en meningsfuld vision for et postsovjetisk selv – hævde en meningsfuld postsovjetisk identitet. Trods de anseelige skadevirkninger interventionerne har påført Rusland – særligt Ruslands materielle sikkerhed og internationale om-dømme – argumenterer jeg for, at den indre dialog mellem forskellige russiske stemmer før interventionerne viser, at netop interventionerne syntes meningsfulde i afværgelsen af opfattede trusler mod Ruslands ontologiske sikkerhed – opfattede trusler

mod Ruslands postsovjetiske selvforståelser. Selvforståelser efterladt sårbare i det eksistentielle tomrum skabt af Sovjetunionens – og det sovjetiske selvs – sammenbrud. Har Ruslands interventioner medvirket til at hævde et mere ontologisk sikkert russisk selv efter interventionen i Ukraine sammenlignet med tiden før den i Kosovo? Ja og nej. På den ene side har interventionerne medvirket til at hævde et mere selvsikkert Rusland. På den anden side synes splittelsen mellem udad- og indadvendte visioner for det russiske selv fortsat betydelig.

Siden Sovjetunionens sammenbrud har Rusland intervereret militært i adskillige konflikter i de tidligere sovjetiske republikker, eksempelvis Georgien (1991-93 og 2008), Moldova (1992), Tadsjikistan (1992-97) og siden 2014 den igangværende konflikt i Ukraine. Foruden ovenstående interventioner i, hvad der fra Moskva betragtes som *det nære udland*, har Rusland intervereret i, hvad vi passende kan benævne *det fjerne udland*, eksempelvis den overraskende besættelse af den jugoslaviske luftbase Slatina i Kosovo (1999) samt russisk deltagelse i den igangværende syriske borgerkrig. Hvordan kan vi forklare, at ofte risikable og omkostningsfulde militære interventioner synes meningsfulde fra et russisk perspektiv?

Fra russisk perspektiv fremhæves ofte en særlig forpligtelse til at beskytte russiske landsfæller og nationale interesser, når behovet for en forklaring på nødvendigheden af militær intervention melder sig. Fra de tidligere sovjetrepublikker indvendes det typisk i samme ombæring, at Rusland ikke respekterer deres suverænitet og ikke har forstået, at de privilegier, som først det zaristiske, siden det sovjetiske imperium indebar, ophørte, i det øjeblik den russiske trikolor afløste Sovjetunionens røde fane over Kreml den 26. december 1991.

 ønsker man en mere tilbunds-gående forståelse for bevæggrundene bag Rusland postsovjetiske interventioner, så skal man forstå det eksistentielle tomrum, som Sovjetunionens sammenbrud skabte

JONAS GEJL KAAS
adjunkt, ph.d.,
Institut for Statskundskab,
Aarhus Universitet,
gejl@ps.au.dk

Jeg argumenterer for, at ønsker man en mere tilbundsående forståelse for bevæggrundene bag Rusland postsovjjetiske interventioner, så skal man forstå det *eksistentielle tomrum*, som Sovjetunionens sammenbrud skabte. Forstå den eksistentielle usikkerhed, der opstod ved tabet af den sovjetiske selvopfattelse – tabet af *sovjetisk identitet*. For med Sovjetunionens sammenbrud afvikles ikke blot et imperium, men også fundamentale administrative, politiske, sociale og økonomiske institutioner i Rusland (Bacon, 2017). Hvor de tidligere sovjetrepublikker i mere eller mindre grad kunne gen(op)finde deres nationale identiteter og institutioner med udgangspunkt i sprog, kultur og myter fra tiden før de var undersåtter i det russiske – senere sovjetiske – imperium, så stod russerne tilbage med et eksistentielt tomrum foranlediget af et endnu ubesvaret spørgsmål om, hvad et meningsfyldt *russisk selv* egentlig er. Hvad betyder det at være russer efter den 26. december 1991?

Nedenfor argumenterer jeg for, at russiske beslutninger om militær intervention i Kosovo og Ukraine med fordel kan tolkes i lyset af en simultan angst for at *miste* og en fundamental *søgen* efter et meningsfyldt postsovjjetisk russisk selv.¹ Under inddragelse af eksisterende udenrigspolitiske studier, der tager udgangspunkt i begrebet *ontologisk sikkerhed* – for nu kan ontologisk sikkerhed forstås som vedrørende det russiske selvs eksistentielle sikkerhed – præsenteres læseren for en alternativ tilgang til analyse af, hvorfor Rusland vælger militær intervention til i Kosovo og Ukraine. En tilgang der sætter menneskers evindelige søgen efter eksistentiel mening og autentisk væren i centrum i studiet af udenrigspolitik.

Således argumenterer jeg for, at litteraturen om ontologisk sikkerheds væsentligste bidrag til studier af udenrigspolitik er påmindelsen om, at selvom militær intervention – og de risici, det i sagens natur indebærer – ofte er politisk og økonomisk omkostningsfulde for forholdet mellem intervenerende stat og omverden, så kan hensyn til meningsfuldheden af den nationale selvopfattelse få ellers omkostningsfulde militære interventioner til at fremstå som det eneste rigtige – *i en eksistentiel forstand*. Et andet og mere konkret bidrag er påmindelsen om, at udenrigspolitisk beslutningstagen ikke udelukkende er en refleks på handlinger uden for staten eller alene tager udgangspunkt i enkeltpersoners tanker og intentioner, men bør placeres i en indre dialog mellem adskillige toneangivende aktører om, hvad der forekommer rigtigt og forkert at gøre før, under og efter, at beslutningen er truffet. *Skal man* eller *skal man ikke* hævde sit selvs værd udenrigspolitisk? Her fokuseres der på betydningen af hensyn til ontologisk sikkerhed i russisk udenrigspolitik, men hensyn til ontologisk sikkerhed er også dokumenteret i konkrete eksempler på andre staters udenrigspolitiske beslutninger (f.eks. Steele, 2005; Combes, 2017; Greve, 2018).

Til illustration af, hvordan det at hævde og – mindst lige så vigtigt – ikke at hævde sit selv påvirker vurderingen af ens egen ontologiske sikkerhed, så vil jeg – inspireret af Jean-Paul Sartres eksempel om blikket mellem to fremmede fra *Væren og Intet* (2003: 276-326) – bede læseren erindre den for mange vel-

kendte situation i DSB's stillezone. En medpassager bryder stillezonens fremmeste regel – stilheden – med musik eller telefonsamtale. Først slår man det hen med, at vedkommende formentlig ikke er bevidst herom. Men samtale/musik fortsætter. Nu udfordres den ontologiske sikkerhed gradvis. Er man eller er man ikke for konfliktsky til at hævde sin ret – hævde sit selv? Hævder man ikke sin ret, så har man måske reddet sig selv fra en skarp kommentar, men til gengæld har man også afvejet fra at hævde, hvad man finder ret og rimeligt. Modsat kan selvhævdelse føre til verbale og korporlige knubs, men man kan gå derfra med en følelse af, at man forsvarede det, man finder ret og rimeligt.

Således opstår et *dilemma* mellem materiel sikkerhed fra trusler, statustab over for de øvrige medpassagerer samt hensynet til egen ontologisk sikkerhed. Skal man/skal man ikke sige noget? Nedenfor argumenterer jeg for, at samme dilemma opstod inden for Rusland før beslutningen om intervention i Kosovo og Ukraine. Endvidere påstår jeg, at både Kosovo og Ukraine eksemplificerer tilfælde, hvor dilemmaets forløsning faldt ud til fordel for militær intervention.

Nedenfor skitseres først introduktionen og udviklingen af begrebet ontologisk sikkerhed inden for udenrigspolitiske studier. For at illustrere ontologisk sikkerheds bidrag til studiet af russisk udenrigspolitik analyseres dernæst, hvilken rolle ontologisk usikkerhed har spillet i forbindelse med Ruslands militære interventioner i Kosovo (1999) og Ukraine (2014). Afslutningsvis diskuterer jeg, hvorvidt Ruslands selvhævdende udenrigspolitik i Kosovo og Ukraine har medført et mere eller mindre ontologisk sikkert russisk selv. Har interventionerne – trods omkostningerne for Ruslands materielle sikkerhed og internationale omdømme – medvirket til at udfylde det eksistentielle tomrum, som opstod i kølvandet på Sovjetunionens sammenbrud?

Ontologisk (u)sikkerhed og militær intervention

Begrebet ontologisk sikkerhed udspringer ikke af politologien, men af den skotske psykiater Ronald D. Laing. I *The Divided Self* (2010 [1960]) definerer Laing ontologisk sikkerhed som en tilstand, hvor individet oplever sig selv som

”virkelig, i live, hel og, i en temporal forståelse, en kontinuer person. Som sådan kan han leve ude i verden og møde andre; en verden og andre som opleves ligelig virkelig, i live, hel og kontinuer” (Laing, 2010: 39) [samtlige citater er oversat af forfatteren].

Et grundlæggende ontologisk usikkert individ vil derimod opleve sin eksistens diametralt modsat, som mere uvirkelig end virkelig, og føle sig:

”bogstaveligt talt mere død end levende; usikker afsondret fra resten af verden, sådan at hans identitet og autonomi altid betvivles. [Han] føler

sig måske mere uvæsentlig end væsentlig og er ikke i stand til at tro på, at de ting, han er lavet af, er ægte, gode, værdifulde” (Laing, 2010: 42).

Nedenfor vender jeg tilbage til Laings definition af ontologisk sikkerhed. For det var ikke Laings, men den britiske sociolog Anthony Giddens’ forståelse af ontologisk sikkerhed – som vished om én kontinuer og stabil selvfortælling i en ellers foranderlig verden – der blev dominerende inden for studier af udenrigspolitik. Mere konkret definerer Giddens (2006: 375) ontologisk sikkerhed som en grundlæggende følelse af selvtillid og tiltro til, at de ”naturlige og sociale verdener er, som de ser ud til at være, herunder basale eksistentielle parametre for selvet og social identitet.” Her er det væsentligt, at ”selvet” er angivet i bestemt form hos Giddens. Han antager således, at et menneske har et iboende kerneselv. Hvorfor denne antagelse viser sig problematisk i studiet af staters udenrigspolitik behandles nedenfor, hvor jeg argumenterer for, at en forståelse af ontologisk sikkerhed, der er tættere på Laings antagelse om det delte selv – altså fraværet af en kerne – er mere fordelagtig for studiet af staters udenrigspolitik.

Det var Jef Huysmans (1998) “Security! What Do You Mean”, der introducerede Giddens forståelse af ontologisk sikkerhed til International Politik. Siden da har ontologisk sikkerhed gradvis konsolideret sig som en subdisciplin inden for International Politik og har undergået en betragtelig vækst (f.eks. Kinnvall, 2004; Steele, 2008, 2005; Mitzen, 2006b, 2006a; Zarakol, 2010; Croft, 2012; Gustafsson, 2014; Hansen, 2016; Kinnvall og Mitzen, 2017; Mitzen og Larson, 2017; Kinnvall, Manners og Mitzen, 2018).

Ontologiske sikkerhedsstudier har bidraget med stor indsigt om, hvordan hensyn til for eksempel overlevelse og identitet har betydning for et utal af staters udenrigspolitiske ageren. Med bibeholdelsen af den giddensianske grundantagelse om ontologisk sikkerhed som vedrørende et nationalt kerneselv er studier af ontologisk sikkerhed imidlertid begyndt at møde stigende kritik for ikke at kunne rumme de nuancer, der eksisterer i moderne samfund, i forhold til hvad der konstituerer et meningsfyldt nationalt selv (f.eks. Lomas, 2005; Rossdale, 2015; Lebow, 2016). Eksisterende teorier om ontologisk sikkerhed beskyldes for, at deres grundlæggende antagelse om eksistensen af et kerneselv kommer faretruende tæt på unuancerede – ligefrem stereotype – forestillinger om, hvad der udgør kilden til ontologisk (u)sikkerhed for forskellige stater. Således anholdes menneskeliggørelsen af stater – behandling af stater som var de mennesker – som en central hindring for mere nuancerede analyser af den indre dialog mellem forskellige nationale selv – i flertal – i stedet for antagelsen om et nationalt kerneselv i ental (f.eks. Croft og Vaughan-Williams, 2017; Pedersen, 2019). Således bør ontologisk sikkerhed som subdisciplin i højere grad vise, *hvordan* forskellige følelser af ontologisk (u) sikkerhed inden for den samme stat påvirker konkret udenrigspolitisk adfærd. Subdisciplinen skal være bedre til at analysere, hvilke aktører er ontologisk sikre og usikre, og hvordan disse følelser kan kædes sammen med en bestemt udenrigspolitisk handling (Mitzen og Larson, 2017).

I *The Russian Quest for Ontological Security* (2019) forsøger jeg – som svar på kritikken – at redefinere ontologisk sikkerhed for at komme tættere på, hvilke aktører er ontologisk (u)sikre, samt hvordan dialogen mellem aktører med forskellige følelser kan medføre, at militær intervention kan forekomme meningsfyldt. Med fast overbevisning om, at ontologisk sikkerhed fortsat kan bidrage til studier af udenrigspolitik, foreslår jeg at reintrodere en forståelse af ontologisk sikkerhed, der er tættere på Laings oprindelige definition (Pedersen, 2019, kap. 1). Om end Laing også hylder idealet om det ontologisk sikre *udelte selv*, så handler hans indsigter mere om, hvordan det delte og ontologisk usikre selv kan forstås og håndteres. Således var Laings (2010: 9) motiv for dannelsen af begrebet ontologisk sikkerhed at gøre ”sindssyge og processen mod at blive sindssyg begribelig”. Følelser af ontologisk usikkerhed er med andre ord et eksistentielt grundvilkår, hvorfor det interessante bliver at forstå, hvorfor følelserne opstår, og hvordan forskellig *håndtering* af grundvilkåret medfører forskellige handlinger.

Dermed bliver en antagelse om et grundlæggende ontologisk usikkert kerneløst selv – altså flere paralleleksisterende selv – mere relevant inden for studiet af stater udenrigspolitik, idet stater rummer mange forskellige opfattelser af, hvad et meningsfyldt selv er. Således argumenterer jeg for, at individer og i særdeleshed kollektive fællesskaber – her samfund – måske tilstræber et ideal om, at deres nationale selvopfattelse skal blive den dominerende, men realiseringen af et ontologisk sikkert udelt selv forbliver en utopi. Med andre ord er komplet dominans af, hvad der anses for en meningsfuld vision for et givet nationalt selv, et eksistentielt blålys. Således anses staten ikke for at være et helt menneske – med et ontologisk sikkert eller usikkert kerneselv – men en ramme, inden for hvilken forskellige aktører – der er mere eller mindre ontologisk usikre og sikre – forsøger at realisere deres ideelle forestillinger om, hvad et meningsfyldt selv er.

Tænk blot på, hvor forskellige forståelser der er af ”et meningsfyldt selv” i et samfund som det danske, der ellers er ualmindelig homogent (Østergaard, 2007). I perioder vil der opleves en mindre grad af ontologisk usikkerhed om, hvad der er meningsfyldt dansk, men særligt i krisesituationer vil det danske selvs beskaffenhed blive udfordret af dilemmaer fremprovokeret af uforudsete begivenheder, og den ontologiske usikkerhed forøges i takt med, at fundamentale eksistentielle spørgsmål vinder indpas i den indre danske dialog.

Nogle aktører finder situationen ontologisk usikker, idet deres eksisterende visioner om det nationale selv står over for sammenbrud, mens andre vil finde den ontologisk sikker, idet etablerede selv billeders sammenbrud kan blive gennembruddet for realiseringen af eget selv billede og fortrukne udenrigspolitik. Dermed åbnes der op for, at en krise – herunder en udenrigspolitisk krise – ikke er entydigt negativ, men derimod kan bane vejen for mere ontologisk sikre selvforståelser. Som den amerikanske politiker Rahm Emanuel udtrykte det i kølvandet på finanskrisen, så må man aldrig ”lade en seriøs krise gå til spilde [...]. Ting vi for længe har udsat, der var langsigtede, må vi nu

øjeblikkelig behandle. Krisen giver os mulighed for at gøre ting, som vi ikke kunne gøre før” (Rahm I. Emanuel i Seib, 2008). Således spiller udenrigspolitiske kriser en helt central rolle for forandringer af staters – ikke kun Ruslands – nationale selvopfattelser. Tænk blot på, hvordan Anden Verdenskrigs afslutning påvirkede tyskernes holdninger til og forholdet mellem eksisterende og nye nationale selvforståelser (Pedersen, 2019: 16-19).

Hvis momentvis ontologisk usikkerhed – fremmanet af eksempelvis udenrigspolitisk krise – bliver håndteret korrekt, kan det føre til en endnu større grad af autonomi, og meningsfuldhed kan genvindes (f.eks. May, 1977: 350). Således rummer krisens alvor muligheden for at opnå en særlig form for selvindsigt. Jeg vender afslutningsvis tilbage til, om hævningen af russisk selvforståelse – i forbindelse med interventionerne i Kosovo og Ukraine – har medført et mere eller mindre ontologisk usikkert russisk selv.

En konkret analytisk konsekvens af det laingske fokus på det delte selv er, at analysen ikke længere handler så meget om, om mødet med en fremmed anden (her USA/NATO) gør et homogent nationalt kerneselv ontologisk sikkert eller usikkert ved at destabilisere kerneselvets selvopfattelse, men hvordan mødet med den fremmede anden starter en indre dialog mellem de mange forskellige selvopfattelser, der eksisterer inden for en stat. For nogle aktører vil mødet med den fremmede anden afstedkomme en følelse af ontologisk usikkerhed – idet diskrepansen mellem det forestillede og det oplevede nationale selv bliver for stor; for andre aktører inden for selvsamme stat vil mødet være kilde til ontologisk sikkerhed. I stedet for blot at undersøge, hvorvidt det dominerende billede af kerneselvet bliver mere eller mindre ontologisk sikkert af et møde, så fokuserer den laingske tilgang på den flerstemmige indre dialog om, hvad der for forskellige aktører med forskellige selvbilleder er ontologisk (u)sikkert (Pedersen, 2019: 99-102).

Opsummerende konstitueres en stat og et samfund ikke af én, men *flere* stemmer, der hver især repræsenterer en idealiseret vision for, hvad det *betød, betyder og vil betyde* at være del af et meningsfyldt nationalt selv (se også Bakhtin, 1984). I et hvilket som helst samfund eksisterer en *vedvarende indre dialog* mellem adskillige mere eller mindre konfliktende stemmer om, hvad der konstituerer et meningsfyldt nationalt selv. Denne dialog er særligt udtalt i forbindelse med det dilemma, en udenrigspolitik krise fremmaner. Skal man, eller skal man ikke hævde det nationale selv, og hvilken vision for et nationalt selv er det egentlig, der hævdes med intervention? Disse spørgsmål behandles i nedenstående analyser af de indre russiske dialoger i tiden før de militære interventioner i Kosovo og Ukraine.

Kosovo-interventionen: visionerne for det russiske selv ved en skillevej

Den 12. juni 1999 – cirka kl. 2 lokal Kosovotid – rapporterer CNN, at en kolonne pansrede russiske mandskabsvogne under ekstatisk jubel fra fremmødte serbere har kurs mod hovedbyen Pristina i Kosovo (Kilde 1). Senere besatte

det russiske kontingent Slatina luftbase, der med placeringen tæt på Pristina ellers var udset til samlingspunkt for NATOs styrker. Den våde maling, hvor med KFOR (Kosovo Force) var påmalet de pansrede køretøjer, vidner om den hast, beslutningen om intervention var truffet under. Den oprindelige aftale med Rusland var ellers – jævnfør FN-resolution 1244 – at en international koalition af blandt andet NATO- og russiske tropper skulle besætte Kosovo kl. 5 den 12. juni.

Den russiske intervention vakte stor undren i de vestlige hovedstæder. Ti dage før, den 2. juni, var der indgået en aftale i Bonn mellem Rusland og Vesten om Kosovo, og den 10. juni – blot to dage før interventionen – var Resolution 1244 blevet vedtaget i FN's Sikkerhedsråd. Hvorfor nu denne forhastede beslutning? Var den russiske præsident Boris Jeltsin blevet kuppet af høgene i det russiske militær? Forundringen var stor, spekulationerne mange, og svarene få.

Forundringen blev ikke mindre, efter at den russisk-vestlige krise blev afsluttet seks dage senere, den 18. juni, på et internationalt topmøde i Helsingfors. Til sammenligning med Bonn-aftalen synes interventionen ikke have givet anledning til yderligere indrømmelser fra NATO/USA. Den største ændring var tilsyneladende, at Rusland nu selv skulle finansiere en større del af sin militære tilstedeværelse i Kosovo sammenlignet med dens fredsbevarende tropper i den NATO-ledede SFOR (Stabilisation Force) i Bosnien-Hercegovina. I sin biografi skriver Jeltsin, at kosovointerventionen var:

”Kronen på værket, selv om den ikke havde nogen militær betydning. Rusland havde ikke tilladt sig selv at blive slået i en moralsk forstand [...]. Den sidste gestus [interventionen, red.] var et tegn på vores moralske sejr trods NATOs enorme militær, hele Europa og hele verden” (Yeltsin, 2000: 266).

Således indikerer Jeltsins erindringer, at interventionen mere end noget andet var vigtig for hævdelser af det føromtalt postsovjetiske russiske selv. Hvad der ikke stod klart for vestlige beslutningstagere den 12. juni var, at netop Bonn-aftalen var omdrejningspunktet for en indre russisk dialog, hvori adskillige stemmer i lyset af dilemmaet om Kosovo diskuterede, hvad der definerer visionen for et meningsfyldt russisk selv, og hvad der truer samt hævder det.

Denne skæbnesvangre indre russiske dialog startede ni dage før, med den russiske Bonn-delegations hjemkomst til Moskva 3. juni. Få minutter efter at præsident Jeltsins særlige repræsentant Viktor Tjernomyrdin havde udlagt Bonn-aftalen på pressemødet i Vnukovo lufthavnen, gik den militære leder af delegationen, generaløjntant Leonid Ivasjov, i rette med udlægningen i fuld offentlighed på live-transmitteret russisk tv. Det russiske militær var:

”Dybt utilfreds med de mange betingede aspekter, som blev nævnt under processen mod at nå aftalerne [i Bonn, red.]. [...] meget er stadig uklart

[og] meget afhænger i dag af vores partners [NATOs samt USA's, red.] samvittighedsfuldhed i den politiske afviklingsproces" (Kilde 2).

Ifølge den daværende amerikanske viceudenrigsminister Strobe Talbotts erindringer fra Bonn-forhandlingerne var spændingerne mellem Ivasjov og Tjernomyrdin påfaldende store. Natten til den 2. juni hørte Talbott (2002: 235) Tjernomyrdin råbe, ”jeg er ikke nogens marionet! I røvhuller [den militære del af Bonn-delegationen, red.] kan gøre det her uden mig!” Uenigheden mellem den civile og den militære del af delegationen vidner ikke alene om personlige uoverensstemmelser, men blotlægger to fundamentalt forskellige visioner for, hvad der konstituerer et meningsfyldt russisk selv efter Sovjetunionens sammenbrud.

Hvad der startede som uenighed mellem Ivasjov og Tjernomyrdin, spredte sig som en steppebrand i den russiske presse og ind i Statsdumaen og Føderationsrådet. Således var Ivasjovs offentlige indvending mod Tjernomyrdin ikke blot symptomatisk for en følelse af ontologisk usikkerhed blandt den russiske generalstab, men også blandt en større gruppe af russiske politikere og intellektuelle, som følte, at de selv og deres opfattelser af Ruslands rolle efter den kolde krig var blevet ydmyget af Vesten. For disse ontologisk usikre russere var det de mange aftaler indgået mellem Vesten og Rusland – som den netop indgået i Bonn – der én efter én forhindrede genrejsningen af et meningsfyldt russisk selv efter Sovjetunionens sammenbrud.

For Tjernomyrdin og en anden gruppe af russiske politikere og intellektuelle manifesterede Bonn-aftalen et skridt mod realiseringen af et postsovjetisk russisk selv, der var på vej til at genfinde en troværdig og respekteret rolle som stormagt. En stormagt, der gerne vil tage ansvar for afgørende beslutninger i det internationale samfund. At modsætte sig Ruslands integration i det internationale samfund ville ikke kun føre til international isolation og økonomisk armod, men ligefrem betyde det komplette sammenbrud for et allerede splittet russisk selv. Ifølge Tjernomyrdin stod Rusland ved en *skillevej*:

”Enten stoppe [Kosovo-krisen, red.] ved brug af politiske midler eller kæmpe – tage militærfrakken på og fremad, march. Der er et valg, men jeg tror ikke vi, russerne, behøver at vælge den [sidstnævnte, red.] vej” (Kilde 3).

Bonn-aftalen var et af de mest betydelige fremskridt for et russisk selv, der var i gang med at bevise, at det havde brudt med sin konfliktfyldte fortid og kunne løse internationale problemer ad diplomatisk vej. Skabelonen for postsovjetisk storhed skulle ikke være den sabelraslen og russisk-vestlige antagonisme, som havde kendetegnet sovjetisk udenrigspolitik og den bagvedliggende vision for et meningsfyldt sovjetisk selv.

Ivasjov tog til genmæle den 4. juni og konkluderede, at Tjernomyrdins tilgang til Vesten i bedste fald var naiv, i værste fald direkte forræderisk. Ved at stå ved Bonn-aftalen ville Tjernomyrdin overlade Ruslands fremtid til ”NATOs gode

eller onde vilje” (Kilde 4). Selvom russiske journalister spåede Ivasjovs tidlige pensionering, blev han indkaldt til en lukket høring i Statsdumaen den 4. juni. Til stor ærgrelse for Dumaen mødte kun Ivasjov og viceudenrigsminister Aleksandr Avdejev op, mens Tjernomyrdin, udenrigsminister Igor Ivanov og forsvarsminister Igor Sergejev afstod invitationen. Afslaget viser sig at blive et vendepunkt for Tjernomyrdin (og dennes følgere), hvis vision for et russisk selv svækkes markant efter høringen.

Efter høringen kan russisk radio Ekko Moskva berette, at det ikke alene er blandt personer i militæret, men også i udenrigsministeriet, at Bonn-aftalen har vakt stærk afstandstagen. Tre uafhængige kilder – der alle deltog i høringen – fortæller, at Avdejev havde fortalt, at udenrigsministeriet ”tog afstand fra præsidentens særlige udsending, [der] havde truffet beslutninger unilateralt” (Kilde 5). Det var nu overvejende parlamentarikere fra Tjernomyrdins eget parti Vores Hjem er Rusland, der forsvarede ham. Tjernomyrdins hårdeste kritiker er lederen for Ruslands kommunistiske parti, Gennadij Zjuganov, der – i forlængelse af Ivasjov – anklager Tjernomyrdin for at ”forhandle med Ruslands nationale interesser”, hvormed Tjernomyrdin er gået fra at være en særlig rådgiver til ”en særlig forræder”, der loyalt varetager sine ”herrers [USA’s og NATOs, red.]” interesser – *ikke* det russiske folks (Kilde 6)!

Tjernomyrdins deroute stopper ikke med Zjuganovs kritik, men fortsætter den 7. juni, hvor udenrigsminister Ivanov tager til topmøde i Köln *uden* Tjernomyrdin, men med flere medlemmer af den russiske generalstab. Nu vil den ”patriotiske udenrigsminister, med hjælp fra lige så ‘patriotiske’ generaler, varetage forhandlingerne”, skriver den ukrainske tabloidavis *Segodnja* (Kilde 7). Dagen efter meddeler formanden for Statsdumaens Geopolitiske Komité, Aleksej V. Mitrofanov, at appellen ”om et andet forræderi af de internationale sikkerhedsinteresser” sendes til afstemning den 9. juni. Appellen har karakter af et anklageskrift mod Tjernomyrdin og opfordrer præsident Jeltsin til at fratage Tjernomyrdin hans status som særlig rådgiver og efterforske hans ”mulige brud på instruktioner” under fredsforhandlingerne (Kilde 8). Appellens mål er klart: Rusland må stoppe Tjernomyrdins varetagelse af vestlige interesser og hævde sin position på Balkan og sit værd i verdenspolitik. Bonn-aftalen var – ifølge appellens forfattere – ”identisk med München-konspirationen, som banede vejen for Anden Verdenskrig. [Rusland] bliver utvivlsomt det næste mål for NATO-aggression” (Kilde 9).

Tjernomyrdin tager til genmæle den 9. juni, hvor han i et radiointerview fortæller, at Bonn-aftalen er ”lavet af os, af Rusland. Vi har deltaget og, vigtigst, overtalt lederne [af Vesten, red.] om dette vigtige emne [Kosovo-krisen, red.]” (Kilde 10). Det Rusland, som Tjernomyrdins vision indebar, havde demonstreret dets succes gennem dets evne og vilje til at få stoppet NATOs bombninger uden at ty til brug af militær magt eller give køb på autenticitet ved at gøre sig til objekt for den vestlige anden. Derved demonstrerer Tjernomyrdin, at Rusland faktisk har mulighed for at vælge en anden vision for det russiske selv end den, der gennem historien har ført til russiske nederlag.

NATO-bombningerne ophørte den følgende dag – den 10. juni – hvor Resolution 1244 blev vedtaget i FN's Sikkerhedsråd. Grigorij Javlinskij takker for, at kritiske stemmer i Dumaen ikke formåede at bruge fredsforhandlingerne om Kosovo til at antænde ”passioner”, der kunne have ”trukket Rusland ind i en krig” (Kilde 11). Rusland har demonstreret evnen til at lære af historien, vendt ryggen til de ”nationalistiske politikker, der i en føderation som Rusland [vil] føre til en total stats- og national katastrofe” (Kilde 12). Rusland har ad den diplomatiske vej vundet hæder og valgt sin historiske selvdestruktivisme fra.

Ivasjov afviser Tjernomyrdin og hans støtters udlægning som naiv og fastholder, at FN-resolutionen ikke afspejler den rolle, Rusland bør tildeles i Kosovo eller i verdenspolitik. NATO mangler at vise Ruslands ”afgørende rolle i fredsforhandlingerne i Jugoslavien ikke kun i ord, men i specifik handling”, Førømtalte viceudenrigsminister Talbott erindrer, at trods ophøret af NATOs luftangreb er Tjernomyrdin og hans vision for det russiske selv non grata i Kreml tre dage før interventionen.

Før et møde mellem Talbott og den russiske premierminister Sergej Stepasjin den 9. juni fortæller Avdejev således eksplicit, at man nu befinder sig i ”post-Tjernomyrdin-fasen”. Nu er ”de sande forsvarere af Ruslands nationale interesser [herunder Avdejev selv, red.]” tilbage i førersædet. Så hvis USA ikke accepterer de russiske krav om en selvstændig sektor i Kosovo, så kan man forvente ”besværligheder forude” (Talbott, 2002: 334). At Kosovo-krisen fra russisk side nu er post-Tjernomyrdin, understreges yderligere af et møde mellem Talbott og forsvarsminister Sergejev få timer før Ruslands intervention. Her bliver Talbott ”afhørt” af Sergejev, der vil have afklaring på, om USA i det fremtidige russisk-amerikanske samarbejde vil respektere ”sin allierede Rusland? Var vi [USA, red.] klar til at behandle Rusland ligeværdigt?”

For at få en dybere forståelse af disse følelser af ontologisk usikkerhed, der fortsat manifesterer sig i form af anklager rettet mod Tjernomyrdin og – vigtigere – de visioner for Rusland, han repræsenterer, konsulteres to samtidige bidrag til den landsdækkende russiske avis *Nezavisimaja Gazeta* fra dagen før interventionen. I ”Tjernomyrdin-syndromet” [Синдром Чернобырдина] argumenterer den russiske professor i international politik Aleksej Pushkov således for, at hvis Rusland vælger at samarbejde med den vestlige anden, så vælger man også risikoen, der er forbundet med at acceptere ringe indrømmelser for så blot at blive snydt alligevel. Bliver Rusland snydt (igen), så står det klart, at det ikke er mere end et ”postbud” for vestlige interesser. Skulle Rusland degraderes til en af Vestens stikirenddreng, ja så har man ikke blot solgt ud af det russiske selv, men ”bevidst valgt vejen til nederlag” (Kilde 13).

Et sådant valg ville være en konsekvens af Tjernomyrdin-syndromet, som består i, at jo mere Rusland tilpasser sig USA og NATO, ”jo mindre vil vores relation være baseret på interessebalance og des mere bero på amerikanske tilganges absolutte prioritet, [hvormed] USA vil have endnu mindre grund til at tage Moskvas holdninger i betragtning”. Skal Rusland undgå nederlagets

slagene vej, så må – konkluderer Pushkov – Rusland ” modsætte sig og forstyrre USA’s/NATO’s interesser og politikker for at vinde en mere central rolle i verdenspolitik”. Således bliver russisk modstand i sig selv et mål for at kunne genvinde den rolle, som Rusland fortjener, og dermed hævde et meningsfyldt selv. Med andre ord bør konflikt for konfliktens skyld være en russisk prioritet.

Den anden samtidige kilde til forståelse af frygten for russisk statustab og ontologisk usikkerhed omkring gradvis objektivisering – og endelig den totale indlemmelse i den vestlige anden – er artiklen ”Verden ved en skillevej” [Мир на перепутье]. Ifølge artiklen er kilden til usikkerhed den fundamentale forskel, der er forbundet med forståelsen af folk og deres historiske mission. Forskellene har altså ikke rod i ”geopolitiske, militære og økonomiske interesser” – altså overlevelse – men i fundamentale forskelle på den ”rationalistiske forståelse af livet på jord, [der] placerer selviske menneskelige interesser i universets centrum”, og en alternativ ontologi, der giver ”prioritet til det spirituelle fundament for eksistensen”. Således understreger konflikten i Kosovo, at det russiske selv står ved en skillevej mellem sekulær rationalisme og ”spirituelle aspirationer” som vision for det postsovjetske selv (Kilde 14).

Ruslands militære intervention i Kosovo var blot én af flere mulige reaktioner i konteksten af ontologisk usikkerhed, der vandt frem og forstærkedes i den indre russiske dialog i kølvandet på Bonn-aftalen. Ruslands besættelse af Slatina luftbase var ikke givet på forhånd, men fremstod gradvist mere og mere meningsfyldt i den indre russiske dialog, hvor enigheden om at overholde Bonn-aftalen og Resolution 1244 mere og mere var lig russisk underkastelse og senere indlemmelse i den vestlige anden – lig et ophør af et særegent russisk selv. For at hævde et meningsfyldt russisk selv måtte Rusland slå ind på en udenrigspolitik, der ikke kun modsatte sig, men aktivt forstyrrede vestlige interesser.

Skiftet fra Vesten som forudsætning til hindring for realisering af et meningsfyldt russisk selv hjælper os til at forstå, hvorfor Rusland godt 15 år efter den bemærkelsesværdige besættelse af Slatina luftbase valgte at intervenere i Ukraine

Således vandt der i perioden 3.-12. juni russiske opfattelser af den vestlige anden frem, der ikke længere *betinger* fremkomsten af et meningsfyldt russisk selv, men er en *hindring* i Ruslands søgen efter ontologisk sikkerhed. Dialogen og senere interventionen udgør tilsammen, hvad der skal blive et væsentligt skifte i dominansen af russiske selvopfattelser, der er skeptiske eller helt uforenelige med yderligere integration med Vesten. Et skifte fra en forståelse af det russiske selv *forudsat* af den vestlige anden til en selvforståelse *på trods* af den vestlige anden. Skiftet fra Vesten som forudsætning til hindring for realisering af et meningsfyldt russisk selv hjælper os til at forstå, hvorfor Rusland godt 15 år efter den bemærkelsesværdige besættelse af Slatina luftbase valgte at intervenere i Ukraine.

Ukraine-interventionen: splittelsen mellem udad- og indadvendte visioner for det russiske selv

Viktor Janukovitjs flugt fra Kiev til regionerne i det sydøstlige Ukraine den 21. februar 2014 blev startskuddet på den indre russiske dialog, som kulminerede med militær intervention på Krim seks dage senere, den 27. februar.

Interventionen i Ukraine er den seneste store russiske intervention i det post-sovjetiske område siden Sovjetunionens sammenbrud. Men i lyset af udfaldet på Kosovo-krisen 15 år tidligere bør Ukraine-krisen anskues som en *foreløbig kulmination* på en selvhævdende udenrigspolitik indstiftet i 1999, snarere end et *nybrud* (Pedersen, 2019: 333-9). Som i Kosovo spiller ontologisk usikkerhed en væsentlig rolle i at gøre interventionen i Ukraine meningsfuld at gennemføre. Ligeledes var Ukraine-interventionen – trods betragtelige skadevirkninger på russisk sikkerhed, økonomi og international status – afgørende for hævdelsen af et postsovjetisk russisk selv. Russiske selvforståelser, der i højere grad end før abonnerer på en antagonistisk relation til den vestlige anden som meningsfyldt.

Hvor indgåelsen af Bonn-aftalen var et væsentligt omdrejningspunkt for den indre dialog i Kosovo, så var det ukrainske parlaments afstemning til fordel for ændring af den ukrainske sproglov den 23. februar en afgørende begivenhed i den russiske dialog, *om* og *hvordan* intervention i Ukraine var foreneligt med et efterstræbeligt postsovjetisk russisk selv. Ændring af sprogloven ville have medført, at det ikke længere ville være tilladt at bruge russisk som officielt sprog i ukrainske regioner, hvor etniske russere udgør mindst 10 procent af befolkningen. Om end den vedtagne ændring aldrig blev implementeret – grundet vetonedlæggelse – så udgjorde den startskuddet til pro-russiske demonstrationer i Sevastopol, der spredte sig til det øvrige Krim. Det var i kontekst af urolighederne på Krim, at pro-russiske separatister sammen med umærkede russiske tropper besatte parlamentet i Simferopol og andre strategiske nøglepunkter.

Resolutheden, hvormed separatister og russiske tropper tog kontrollen med Krim den 27. februar, står i kontrast til den indre dialog, der foregik i Rusland op til interventionen. Om end dissonans mellem de forskellige russiske stemmer var mindre end op til Kosovo-interventionen, så var det ikke givet, at Rusland overhovedet skulle intervenere i Ukraine – slet ikke militært. Hvordan ville verden, men særligt russerne, ikke tænke, hvis den russiske regering intervenerede i Ukraine på samme vis, som man så ofte havde kritiseret USA og NATO for at gøre? En intervention i Ukraine ville ødelægge det internationale omdømme, som Rusland havde forsøgt at genrejse efter den russisk-georgiske krig (2008). Med øje for den samtidige vinterolympiade i Sotji ville intervention direkte underminere Ruslands søgen efter status og prestige fra det internationale samfund (Kilde 15).

Således udtrykte en gruppe bestående af russiske journalister og intellektuelle ontologisk usikkerhed for, at et brud på suverænitetsprincippet kunne øde-

lægge en central del af den russiske selvforståelse, som var opstået i lyset af, at man havde sat foden ned over for Vesten med Kosovo-interventionen, hvor netop respekten for suverænitetsprincippet – paradoksalt nok – var blevet kilde til moralsk overlegenhed i forhold til den vestlige anden (Kilde 16).

Netop vestlig foragt for suverænitetsprincippet var central i præsident Vladimir Putins tale på sikkerhedskonferencen i München i 2007, hvor han i skarpe vendinger harcelerede mod amerikansk enegang i international politik (Kilde 17). Foragten for USA's enegang og manglende respekt for suverænitetsprincippet står imidlertid i stærk kontrast til Ruslands fortsatte tilstedeværelse i igangværende og frosne konflikter i det postsovjetiske område (f.eks. Transnistrien i Moldova samt Abkhasien og Sydossestien i Georgien). Dermed synes fortsat forsvar for suverænitetsprincippet at handle mere om bibeholdelse af en retorisk skillelinje mellem det russiske selv og den vestlige anden end faktisk udenrigspolitik. Med den russisk-georgiske krig in mente, ville intervention i Ukraine være særligt risikabel i forhold til at udstille Rusland som den hykler, Putin ellers betegnede USA som. Et særligt kompromitterende forhold i den forbindelse var, at Rusland med Budapest-memorandummet (1994) – sammen med USA og Storbritannien – garanterede Ukraines territoriale suverænitet – Krim inklusiv – mod at få overdraget lagrene af sovjetiske atomvåben 20 år tidligere.

Et af de fremmeste argumenter mod en russisk intervention i Ukraine kommer fra forkvinden i Føderationsrådet, Valentina Matvijenko, der insisterer på, at Krim er en "konstitutionel del" af Ukraine (Kilde 18). Selv efter folkeafstemningen om Krim den 16. marts samme år insisterer Matvijenko på, at "Ukraine er en suveræn stat, der kan og skal bestemme sine [nationale, red.] interesser samt idenrigs- og udenrigspolitik uafhængigt" (Kilde 19). Matvijenkos støtte til suverænitetsprincippet er bemærkelsesværdig. Som det fremgår af Gennadij Zjuganovs udtalelser nedenfor, er det på ingen måder givet, at russiske politikere overhovedet anerkender ukrainsk suverænitet (Kuzio, 2017, kap. 3).

Mens udsigten til en russisk intervention i Ukraine udgør en kilde til ontologisk usikkerhed hos ovenstående russiske stemmer, så var netop udsigten til et komplet fravær af militær intervention anledning til en følelse af ontologisk usikkerhed hos en anden gruppe – overvejende russiske politikere og intellektuelle – i den indre russiske dialog om Ukraine. I forskellige varianter var hovedargumentet, at hvis man ikke kommer de russiske landsfæller til hjælp i Ukraine, så har det officielle Rusland entydigt vist, at man ikke vil forsvare sit eget nationale fællesskab. Den russisktalende befolkning i det sydøstlige Ukraine var et "bolværk af stabilitet", der beskyttede Østen mod det smittende kaos fra Majdan-pladsen i vest. Disse russiske landsfæller var Rusland forpligtet til at beskytte (Kilde 20). Som Jegor S. Kolomogorov skrev i *Komsomolskaja Pravda* den 24. februar, så var tanken om at lade de nye magthavere i Kiev indtage Sevastopol ubærlig. Kolomogorov skriver, at hvis "banderavitterne"² fra Kiev indtager Sevastopol for:

”vores øjne og der organiseres en nedslagtning, og vi bare står og ser på, så er jeg bange for, at vi end ikke selv vil blive i stand til at overleve som nation efter sådan et forræderi. [...] der vil ikke være nogen tilgivelse til os, hverken fra andre eller os selv” (Kilde 21).

Beskeden er klar: Handler Rusland ikke, så kan det meget vel betyde starten på dets ende som nation. Derfor er Rusland – ifølge Igor Korotjenko (Kilde 22) – forpligtet til at “foretage en humanitær fredsbevarende militær operation [for] at forhindre massedødsfald blandt den civile befolkning i det sydøstlige Ukraine og Krim”. Lederen af det kommunistiske parti, Gennadij Zjuganov, nedtoner bekymringen for, at en sådan fredsbevarende mission vil tolkes som brud på suverænitetetsprincipper: Ukraine kan slet ikke betragtes som ”fremmed territorie” (Kilde 23). Dagen efter erklærede kommunistpartiet sin støtte til den “folkkelige modstand og selvorganisering af masserne til forsvar [af] de sydøstlige regioner” og placerede ansvaret for ”kuppet i Ukraine” hos vestlige politikere og efterretningstjenester (Kilde 24).

Dagen før interventionen kunne tre nationale russiske aviser *Novaja Gaset*, *Izvestija* og *Nesavisimaja Gaset* berette, at russiske korps af frivillige allerede forsamledes over hele landet (Kilde 25). Samtidig med nyheden om frikorpserne har et flertal i Statsdumaen udtrykt ønske om ændring af loven for russisk statsborgerskab, således at udstedelsen af russiske pas til russisktalende ukrainere kan hastebehandles. Dannelsen af frikorps og ønsket om hastebehandling af pasudstedelse blev motiveret med, at begivenhederne i Ukraine ikke kun var et spørgsmål om at forsvare de civile her og nu, men om et fundamentalt forsvar af den ”fremtidige russiske verden” (Kilde 26). Næstformanden i Statsdumaens Komité for SNG-forhold³ Vladimir Nikitin udtaler, at på 70-året for Sovjetunionens befrielse af Ukraine fra nazisterne, har “nazisterne igen taget magten” over landet som led i en mere fundamental krig ”mod den russiske civilisation” (Kilde 27).

I modsætning til den indre dialog op til Kosovo-intervention var dialogen op til interventionen i Ukraine ikke personificeret, men repræsenteret af flere forskellige stemmer, der kan placeres på et kontinuum fra for til imod militær intervention. Et væsentligt fund er, at dialogen primært handlede om Ruslands ret, vilje og evne til at beskytte russiske landsfæller i Ukraine og mere fundamentalt den russiske verden snarere end omkostningerne af intervention i form af status og materiel sikkerhed. Med tråde tilbage til Kosovo-interventionen var de russiske stemmer splittet på spørgsmålet om Ukraines ret til suverænitet versus den russiske verdens ret til beskyttelse.

Et centralt omdrejningspunkt for den indre russiske dialog blev splittelsen om – som den russiske teaterdirektør Aleksandr A. Kaljagin noterede (Kilde 28) – hensynet til ”folke-” versus ”statssuverænitiet”. Splittelsen afspejler to visioner for et meningsfyldt russisk selv, der har været gennemgående i den indre russiske dialog siden ”Kosovo-dagene”. Denne splittelse kan ikke forstås rationelt i form af gevinst/tab-tænkning. Som den russiske journalist Aleksandr Golts

(Kilde 29) konkluderer om russernes vilje til at ”afstå en anden Sotji-triumf [for] Krims skyld”, så peger

”alle rationelle argumenter i retning af, at Rusland ikke vil risikere at annektere Krim [eller] anerkende øens ’uafhængighed’. [Men] nogle af Kremles handlinger egner sig ikke til rationel analyse” (Kilde 29).

Således markerer beslutningen om at intervenere i Ukraine både en kulmination på den ontologiske usikkerhed – der udspringer fra angsten forbundet med konsekvenserne af russisk handlingslammelse i Ukraine – og perspektivet til større grad af sikkerhed forbundet med muligheden for at hævde et for de mest fremtrædende stemmer meningsfyldt russisk selv – i forlængelse af en russisk verden – ved endnu en gang at sætte foden ned over for den vestlige anden. Med Oleg Bondarenkos ord blev vinterolympiaden en:

”behagelig optakt til Ruslands tilbagevenden til reel politik. Den nationale idé, som har været eftersøgt de sidste 20 år – viste det sig [med Ukraine-interventionen, red.] – lå ud over Ruslands formelle grænser[. Kun] ved at redde verden, kan vi redde os selv” (Kilde 30).

Opfattelsen af, at et ontologisk sikkert russisk selv, der skal genskabes gennem interventioner uden for Ruslands eksisterende landegrænser – et *udadvendt* nationalistisk Rusland – er én af to centrale positioner i splittelsen, som dilemmaet før Ukraine-interventionen har frembragt. I modsætning til Bondarenko og Korotjenkos betoning af folkesuverænitets overlegenhed og fortsat interventionisme, så eksisterer der også en *indadvendt* nationalistisk vision for det russiske selv, som betoner statsuverænitetsprincippet og udenrigspolitik afholdenhed. De indadvendte nationalister mener ikke, at Rusland skal hævde sig udenrigspolitisk. Udenrigspolitisk selvhævdelse fjerner ressourcer og skaber bekostelig international modvilje. Rusland skal hævde sig indefra og ud. Rusland kan ikke genfødes gennem samling af land, men ved at sikre befolkningens velbefindende. Den indadvendte nationalisme flugter med Aleksandr Solsjenitsyns argumenter i *Ruslands Genrejsning* (1991) og *Det Russiske Spørgsmål* (1995), hvor den eneste farbare vej for det postsovjetske Rusland er frigørelse fra den imperiale fortid. I stedet for at se mod en fortid præget af selvdestruktiv interventionisme skal russerne stræbe mod spirituel genrejsning af Rusland – en hævvelse af det russiske selv indefra.

Rusland skal hævde sig indefra og ud. Rusland kan ikke genfødes gennem samling af land, men ved at sikre befolkningens velbefindende

Har Rusland hævdet en mere ontologisk sikker vision for det russiske selv?

Analysen viser, at interventionerne i Kosovo og Ukraine begge var forløsninger på dilemmaer, der opstod i mødet med den vestlige anden. Forud for interventionerne pågik indre dialoger mellem forskellige russiske stemmer, der forbandt militær intervention med en kilde til både ontologisk sikkerhed og usikkerhed. Således var de militære interventioner paradoksalt nok forårsaget af dilemmaer udløst af ontologisk *usikkerhed* i mødet med den vestlige anden og samtidig forløsende for ontologisk *sikkerhed*, idet alternative visioner for et russisk selv først på trods af og senere i modsætning til den vestlige anden blev hævdet hermed. Mine analyser viser, at øvrige hensyn til materiel sikkerhed og internationalt omdømme også indgår som elementer i den indre dialog. Men også at det ontologiske perspektivs fokus på russernes forhold til deres selv har stor indflydelse på, hvorfor og hvordan Rusland trods interventionernes anseelige – men forventelige – omkostninger for materiel sikkerhed og international status fandt militær intervention meningsfyldt for at hævde visioner for et meningsfyldt russisk selv.

Spørgsmålet, der afslutningsvis behandles, er, om Ruslands selvhævdende udenrigspolitik har tilvejebragt et mere ontologisk sikkert russisk selv. Svaret er både ja og nej. På den ene side er jeg enig med den danske Ruslandsforsker Flemming Splidsboel Hansen (2016), der konkluderer, at den tiltagende russisk-vestlige antagonisme nok har kostet russerne dyrt, men at russerne tilsyneladende aldrig har været så sikre på, hvad det vil sige at være russer. Det stadig mere konfliktfyldte forhold til den vestlige anden har givet den ”russiske befolkning en mere veldefineret identitet – en stærkere følelse af [...] ontologisk sikkerhed” (Hansen, 2016: 369).

Således viser min analyse, at interventionerne i Kosovo og Ukraine er vigtige for at forstå, hvordan et mere selvsikkert Rusland er blevet hævdet. Et russisk selv, der i højere grad indebærer, at hvad det ville sige, hvad det vil sige og kommer til sige at være russer på en meningsfuld måde defineres i modsætning til den vestlige anden, hvor det før Kosovo var betinget af den vestlige anden. Men selvom dissonansen mellem forskellige russiske meninger om, hvilke visioner der er mest meningsfulde for et postsovjetisk selv, er blevet relativt mindre fra før Kosovo til efter Ukraine, så eksisterer der fortsat intet ontologisk sikkert russisk selv. Som det fremgik af splittelsen mellem indad- og udadvendte visioner i den indre dialog inden Ukraine-interventionen, så var der fortsat betydelig uenighed om, hvad der er kilde til ontologisk sikkerhed og usikkerhed inden for Rusland.

I modsætning til den personfokuserede indre dialog i forbindelse med Ruslands skillevej i Kosovo, så var den indre dialog op til Ukraine præget af fundamental splittelse mellem indad- og udadvendte stemmer. For de indadvendte kunne brug af militær magt i Ukraine kaste Rusland tilbage i det eksistentielle tomrum fra tiden før Kosovo-krisen. For de udadvendte var intervention en handling, der én gang for alle kunne demonstrere over for russerne selv og

den vestlige anden, at man er beredt til at forsvare de russiske landsfæller og verden. Nok ville et brud på ukrainsk suverænitet medføre tab for Ruslands materielle sikkerhed og status, men at se passivt til, mens ukrainske kupmagere – støttet af den vestlige anden – gør den russiske verden fortræd kulturelt og korporligt, ville kunne medføre et komplet ontologisk sammenbrud.

» Ukraine-krisen har blotlagt splittelsen mellem en ind- og udadvendt vision for det russiske selv, der er opstået i kølvandet på Kosovo-krisen. Hver af disse visioner indebærer vidt forskellige opfattelser af, hvad der er den rette udenrigspolitik for Rusland.

Ukraine-krisen har blotlagt splittelsen mellem en ind- og udadvendt vision for det russiske selv, der er opstået i kølvandet på Kosovo-krisen. Hver af disse visioner indebærer vidt forskellige opfattelser af, hvad der er den rette udenrigspolitik for Rusland. Præsident Putin har formået at holde indadvendte og udadvendte stemmer i skak med en udenrigspolitik, der på skift har været mere og mindre interventionistisk. Trods fortsat støtte til ukrainske separatister siden interventionen ultimo februar 2014 forsvandt udadvendte udtryk som eksempelvis Novorossija [Nyrusland] – der henviser til et historisk territorium langs den ukrainske Sortehavskyst – gradvist fra officielle taler og udtalelser hen over sommeren 2014 (O’Loughlin, Toal og Kolosov, 2017). Ligeledes er prominente udadvendte nationalister, såsom Aleksandr Dugin ved Moskvas Statsuniversitet blevet fyret, og Igor Strelkov kaldt hjem til Moskva fra hvervet som ledende separatistisk hærfører i Østukraine. Jeg tolker den retoriske nedtrapning og stækning af fortalere for et udadvendt russisk selv som en imødekommelse af de indadvendte visioner.

Dog er sanktioner mod eksponenter for indadvendte visioner ingenlunde blevet forbigået. Således er den nationaldemokratiske oppositionsfigur Aleksej Navalnyj blevet fængslet adskillige gange. Centralt i Navalnyjs anklager mod Putinstyret er netop, at den fortsatte interventionisme tjener som røgslør for regimets inkompetence. Endvidere argumenterer Navalnyj for, at de ressourcer, der bruges på den fortsatte interventionisme, bør anvendes til at forbedre levestandarden for primært de russere, der lever i Rusland (Kilde 31).

Med blik for, hvad der efter INF-traktatens ophævelse (2. august 2019) kan blive et bekosteligt russisk-amerikansk våbenkapløb og tilbagevendende protester i Rusland siden annekteringen af Krim, synes fremtidsudsigterne for en selvhævdende russisk udenrigspolitik baseret på militær interventionisme mørkere. Således også udsigterne for de udadvendte visioner for det russiske selv, der flugter hermed. Intet er dog givet på forhånd.

Den næste russisk-vestlige krise vil vise, hvor godt Kreml håndterer splittelsen mellem udad- og indadvendte visioner. Sammenbruddet for det eksisterende og gennembruddet for et nyt russisk selv er ikke længere væk end den næste

krise. Derfor bør vi nu sørge for, at vi er i stand til at lytte godt med, næste gang en udenrigspolitiske krise frembringer en indre dialog om meningsfuldheden af visionerne for det russiske selv. Endvidere hvilke udenrigspolitikker russerne finder bedst til at hævde sådanne visioner.

Noter

- 1 For en mere udførlig teoretisering og analyse af Ruslands intervention i Kosovo (1999) og Ukraine (2014) henvises til min ph.d.-afhandling, *The Russian Quest for Ontological Security* (Pedersen, 2019).
- 2 Med begrebet "banderavitterne" sætter Kolomogorov de nye magthavere i Kiev i forbindelse med den historisk kontroversielle ukrainer Stephan Bandera (1909-1959). Mens nogle – forholdsvis af ukrainsk oprindelse – anser Bandera for at være en ukrainsk frihedskæmper, anser andre – forholdsvis af russisk oprindelse – Bandera for at være en fascistisk partisan. Kolomogorovs synspunkt hører til blandt de sidstnævnte.
- 3 SNG er en forkortelse for Fællesskabet af Uafhængige Stater [Содружество Независимых Государств]. Oprindeligt var SNG – med undtagelse af de tre baltiske lande – et mellemstatsligt samarbejde om sikring af en fredelig transition for de øvrige 12 postsovjetiske republikker. I 2009 og 2014 trak henholdsvis Georgien og Ukraine sig ud af samarbejdet.

Litteraturliste

- Bacon, E. (2017), *Inside Russian Politics*, London: Biteback Publishing.
- Bakhtin, M. (1984), *Problems of Dostoevsky's Poetics*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Combes, M.L. deRaismes (2017), 'Encountering the stranger: Ontological security and the Boston Marathon bombing', *Cooperation and Conflict*, 52(1): 126-43.
- Croft, S. (2012), 'Constructing Ontological Insecurity: The Insecuritization of Britain's Muslims', *Contemporary Security Policy*, 33(2): 219-35.
- Croft, S. og N. Vaughan-Williams (2017), 'Fit for purpose? Fitting ontological security studies "into" the discipline of International Relations: Towards a vernacular turn', *Cooperation and Conflict*. SAGE Publications, 52(1): 12-30.
- Giddens, A. (2006), *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*, Berkeley: University of California Press.
- Greve, P. (2018), 'Ontological security, the struggle for recognition, and the maintenance of security communities', *Journal of International Relations and Development*, 21(4): 858-82.
- Gustafsson, K. (2014), 'Memory Politics and Ontological Security in Sino-Japanese Relations', *Asian Studies Review*, 38(1): 71-86.
- Hansen, F. S. (2016), 'Russia's relations with the West: ontological security through conflict', *Contemporary Politics*, 22(3): 359-75.
- Huysmans, J. (1998), 'Security! What Do You Mean?: From Concept to Thick Signifier', *European Journal of International Relations*, 4(2): 226-55.
- Kilde 1. "NATO peacekeepers pour into Kosovo," *CNN*, 12. juli 1999, (tilgået 6. september 2019).
- Kilde 2. "Russian envoy upbeat on Balkans peace but general casts doubt," *NTV gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, 3. juni 1999.
- Kilde 3. "Russian Balkans envoy indignant over Duma deputies' criticism of peace plan," *NTV gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, 4. juni 1999.
- Kilde 4. "Senior Russian Defence Ministry official critical of Kosovo peace plan," *NTV gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, 4. juni 1999 og "Viktor Cherenomyrdin is Accused of Betraying the Interests of Russia and Yugoslavia", *Segodnya gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, Andrey Smirnov, 5. juni 1999.
- Kilde 5. "Scandal brewing in Moscow around Balkan envoy's peace efforts", *Ekho Moskvyy gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, 4. juni 1999.
- Kilde 6. "Communist leader accuses Russian envoy of selling out Serbs", *BBC Monitoring Former Soviet Union*, 7. juni 1999.

- Kilde 7. Chernomyrdin's Contribution to the Cause of Peace has been Frozen—Generals Will Now Handle Balkan Settlement”, *Segodnya gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, Andrey Smirnov, 8. juni 1999.
- Kilde 8. “Russian left urges examination of envoy’s role in Yugoslavia”, *Interfax*, June 8, 1999 og “Internal statements”, *Interfax gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, 8. juni 1999.
- Kilde 9. “Internal statements”, *Interfax gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, 8. juni 1999.
- Kilde 10. “Russian president’s Balkans envoy sets out his stance on Kosovo”, *Ekho Moskvy gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, 9. juni 1999.
- Kilde 11. “Russia’s Balkans envoy is an asset to his party, says his party’s deputy leader”, *gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, 10. juni 1999.
- Kilde 12. “Russia should work for new world security order – Yabloko leader Yavlinsky”, *Interfax gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, 11. juni 1999.
- Kilde 13. “Синдром Черномырдина [Tjernomyrdinsyndromet]”, *Nesavisimaja Gaseta*, Aleksey Pushkov, 11. juni 1999.
- Kilde 14. “Мир на перепутье [Verden ved en skillevej]”, *Nesavisimaja Gaseta*, 11. juni 1999.
- Kilde 15. “Olympics as a Bid for Recognition”, *Nesavisimaja Gaseta gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, 18. februar 2014.
- Kilde 16. “Crimea is Turning Russia Into a Rogue State”, *Moscow Times gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, Georgij Bovt, 12. marts 2014.
- Kilde 17. “Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy”, *Kreml*, Vladimir Putin, 10. februar 2007: <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034> (tilgået 7. September 2019).
- Kilde 18. “Russian politicians worried about Ukraine slipping away from Moscow”, *RIA Novosti gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, 24. februar 2014.
- Kilde 19. “I Have Upheld and Will Uphold Russia’s National Interests”, *Izvestiya gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, 18. marts 2014.
- Kilde 20. “Russian MP denies talk of separatism at congress in southeast Ukraine”, *Interfax gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, 22. februar 2014.
- Kilde 21. “Time to save our own people in Ukraine”, Jeger Kholmogorov, *Komsomolskaya Pravda gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, 24. februar 2014.
- Kilde 22. “Russia will be required to carry out a peacekeeping operation in southeast Ukraine”, *Regnum news agency gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, Igor Korotchenko, 26. februar 2014.
- Kilde 23. “Russian politicians worried about Ukraine slipping away from Moscow”, *Interfax gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, 24. februar 2014.
- Kilde 24. “Russian Communists urge Moscow not to recognize Ukrainian government”, *Interfax gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, 25. februar 2014.
- Kilde 25. “Тяжелая контузия [En alvorlig hjernerystelse]”, *Novaja Gaseta*, Victoria Makarenko, 26. februar 2014; “Добровольцы далекой войны [De frivillige i den fjerne krig]”, *Izvestija*, Kirill Benediktov, 26. februar 2014; “Сибирский полк поможет Крыму [Sibirsk regiment hjælper Krim]”, *Nezavisimaja Gaseta*, Aleksandr Chernyavskij, 26. februar 2014.
- Kilde 26. “Duma MPs propose measures to support Russian-speakers in Ukraine”, *Rossija 1 gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, 26. februar 2014.
- Kilde 27. “Что у Юлии Тимошенко получится? [Hvad har Julia Timosjenko udrettet?]”, *Kommersant*, 24. februar 2014.
- Kilde 28. “Хочу сказать о Крымском референдуме [Jeg vil sige noget om folkeattemning på Krim]”, *Nezavisimaja Gaseta*, Aleksandr A. Kaljagin, 19. marts 2014.
- Kilde 29. “Is Moscow’s Military Interference in Ukraine Possible?” *Yezhednevnyy Zhurnal gengivet i BBC Monitoring Former Soviet Union*, Aleksandr Golts, 25. februar 2014.
- Kilde 30. “Крым как национальная идея [Krim som national ide]”, *Izvestija*, Oleg Bondarenko, 13. marts 2014.
- Kilde 31. “For Navalny, Foreign and Domestic Policy Are One”, *Carnegie Moscow Center*, Maximilian Hess og Lincoln Pigman, 21. maj 2018: <https://carnegie.ru/commentary/76403> (tilgået 3. oktober 2019) og “Navalny Wouldn’t Return Crimea, Considers Immigration Bigger Issue Than Ukraine,” *The Moscow Times*, Anna Dolgov, 16. oktober 2014: <https://themoscowtimes.com/articles/navalny-wouldnt-return-crimea-considers-immigration-bigger-issue-than-ukraine-40477> (tilgået 3. oktober 2019).
- Kinnvall, C. (2004), ‘Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity, and the Search for Ontological Security’, *Political Psychology*, 25(5): 741-67.
- Kinnvall, C., I. Manners og J. Mitzen (2018), ‘Introduction to 2018 special issue of European Security: “ontological (in)security in the European Union”’, *European Security*, 27(3): 249-65.
- Kinnvall, C. og J. Mitzen (2017), ‘Special Issue on Ontological Security’, *Cooperation and Conflict*, 52(1): 3-143.
- Kuzio, T. (2017), *Putin’s War against Ukraine: Revolution, Nationalism, and Crime*, Toronto: University of Toronto.
- Laing, R.D. (2010), *The Divided Self: An Existential Study in Sanity and Madness*, London: Penguin Books.
- Lebow, R.N. (2016), ‘Ontological Insecurity’, in *National Identities and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 22-43.
- Lomas, P. (2005), ‘Anthropomorphism, personification and ethics: a reply to Alexander Wendt’, *Review of International Studies*, 31(02): 349-55.
- May, R.R. (1977), *The Meaning of Anxiety*, New York: Norton.
- Mitzen, J. (2006a), ‘Anchoring Europe’s civilizing identity: habits, capabilities and ontological security’, *Journal of European Public Policy*, 13(2): 270-85.

- Mitzen, J. (2006b), 'Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma', *European Journal of International Relations*, 12(3): 341-70.
- Mitzen, J. og K. Larson (2017), 'Ontological Security and Foreign Policy', *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, Oxford: Oxford University Press.
- O'Loughlin, J., G. Toal og V. Kolosov (2017), 'The rise and fall of "Novorossiia": examining support for a separatist geopolitical imaginary in southeast Ukraine', *Post-Soviet Affairs*. Routledge, 33(2): 124-44.
- Østergaard, U. (2007), 'Stat, nation og national identitet', i H. Andersen og L.B. Kaspersen, red. *Klassisk og Moderne Samfundsteori*, København: Hans Reitzels Forlag, pp. 545-70.
- Pedersen, J.G. (2019), *The Russian Quest for Ontological Security: An Inquiry into the Reconstruction and Translation of the "Russian Self" in Relation to the Military Intervention in the Kosovo and Ukraine Crises*, Aarhus: Politica.
- Rossdale, C. (2015), 'Enclosing Critique: The Limits of Ontological Security', *International Political Sociology*, 9(4): 369-86.
- Sartre, J.-P. (2003), *Being and Nothingness: An Essay on Phenomenological Ontology*, London: Routledge.
- Seib, G. B. (2008), 'In Crisis, Opportunity for Obama', *The Wall Street Journal* (tilgået den 3. september 2019).
- Solzhenitsyn, A. (1991), *Rebuilding Russia: Reflections and tentative proposals*, New York: Farrar, Straus, and Giroux.
- Solzhenitsyn, A. (1995), *The Russian Question: At the End of the Twentieth Century*, New York: Farrar, Straus, and Giroux.
- Steele, B.J. (2005), 'Ontological Security and the Power of Self-Identity: British Neutrality and the American Civil War', *Review of International Studies*, 31(3): 519-40.
- Steele, B.J. (2008), *Ontological Security in International Relations: Self-identity and the IR State*, Oxfordshire: Routledge.
- Talbott, S. (2002), *The Russia Hand: A Memoir of Presidential Diplomacy*, New York: Random House.
- Yeltsin, B.N. (2000), *Midnight Diaries*, New York: Public Affairs.
- Zarakol, A. (2010), 'Ontological (In)security and State Denial of Historical Crimes: Turkey and Japan', *International Relations*, 24(1): 3-23.